

בענין מצוות לשמה

אריה ליבוביץ

- I. Doing mitzvos out of יראה. חיי אדם כלל סח אות יח.
- A. Rashi כ:כו - רש"י לפרשת קדושים - don't say that you don't want to do the mitzvah, but that you would want to do it if not for God telling you otherwise.
- B. Rambam's distinction - שמונה פרקים ריש פרק ו' - better to have the יצר הרע for חוקים, but better to not even want שכליות.
1. Critique of יעב"ץ שם - always more valuable to conquer a יצר הרע. (see תפארת ישראל סוף קידושין)
 2. נשיח בחקיד - while the logic of R' Yakov Emden is very strong, our avodah on logical mitzvos may be to make ourselves want to do them whereas our avodah for illogical mitzvos may be to subject our desires to God's desires.
- II. Doing mitzvos out of אהבה.
- A. Contradiction between different סוגיות (פסחים and תענית) about doing לשמה:
1. תענית דף ג. - שלא לשמה.
 2. פסחים דף נ. - שלא לשמה.
 3. נזיר כג. - still counts as a mitzvah.
 4. פסחים דף ח. - צדקה על מנת שיחיה בני צדיק גמור - פסחים דף ח.
- B. Approaches to reconcile.
1. תוספות פסחים שם - depends if you are trying to corrupt torah or use it for honor. (see שפת אמת פסחים שם to understand Tosafos' question from Berachos)
 2. תוספות בבא בתרא דף י: פסחים דף ח:
 - a. see שו"ת משיב דבר ח"ב סימן מה that Jews will never regret a מצוה
 3. שפת אמת תענית שם - it is not going to protect like torah normally does, but is still good to do.
 4. ענף עץ אבות פ"א מ"ג - depends if you do what you are supposed to do or if you do extra.
- C. Rambam's approach.
1. The problem - הלכות תלמוד תורה ג:ה' הלכות תשובה י:ה' - only mentions torah, not mitzvos.
 2. The approaches:
 - a. שו"ת אגרו"מ או"ח ח"א סימן כ' - Rambam had a different גירסא. (maybe had a גירסא of "בתורה ובמדות").
 - b. שו"ע הגר"ז הלכות ת"ת פ"ד ס"א בקונטרס אחרון - even torah where I might think that it accomplishes nothing because you aren't learning לעשות (but mitzvos at least you do the act) we still say to do it שלא לשמה because it will change eventually.
 - c. הקדמת האגלי טל - it is לשיטתו that מצוות צריכות כונה and therefore שלא לשמה would be bad by mitzvos, but all agree תלמוד תורה doesn't need כונה so you can be שלא לשמה even יוצא.
- D. Defining שלא לשמה:
1. Shulchan Aruch Harav assumed it means לעשות.
 2. Tosafos said either לכבוד or לקנטר.
 3. דברות משה שבת הערה צב - logically it should mean you want to do the mitzvah for an ulterior motive, but when you aren't even trying to do the mitzvah it should be nothing (but he rejects this based on גמרא פסחים דף נ)

בענין מצוות לשמה

III. Doing to receive reward. פסחים דף ת. צדיק גמור לשמה.

A. Is this really the best way to give?

1. only for צדקה, but hasn't fulfilled אהבת ה'
 2. תוספות שם - question implies that he is perfect.
 - a. אהבת חסד ח"ב פכ"ג בהגהה - suggests to answer for Tosafos that it is if you intend for both the mitzvah and the benefit, but if only for the benefit that is called לשמה. (problem is that when you do it only for the benefit is it better not to be done "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" or better to be done "מתוך שלא לשמה"?)
 3. רדב"ז ח"ג סימן תמא is the exception to the rule. See ספר החינוך מצוה תכד בין אדם לחבירו that it may apply to ש"ת עמק הלכה ח"ב סימן כא who agrees and גמרא in light of מנחת חינוך ותוספות that we can test God with tzedakah?
 - i. Perhaps proof to רמ"א יו"ד רמ"ז ד: to distinguish between regular tzedakah and מעשר כספים.
 - ii. פתחי תשובה שם ס"ק א' בשם משנת חכמים - you can only test to get rich but not for other benefit (יחיה בני). (probably because that is what God promised).
- b. נפש הרב עמ' קמג - Rav Soloveitchik was very strict by שברך מי שברך.

B. אבות פ"א משנה ג' - don't serve for reward.

1. ברטנורא שם and רמב"ם פיהמ"ש שם explain the balance.
2. Supporting sources:
 - a. גמרא נדרים דף סב.
 - b. עבודה זרה יט.
 - c. Mashal of the רמב"ם ריש פרק חלק

1 - חיי אדם כלל סח אות יח

שיעשנה מיראה ואפילו מצות המושכלות כמו צדקה וכיבוד אב וגזל ועריות שהן דברים שהשכל מחייב לא יעשנה או יעזבנה מחמת שהשכל מחייב אלא יעשנה או יעזבנה עבור יראת ה' שהוא צוה על זה (כדאיתא אל יאמר אדם אי אפשי בחזיר אלא אפשי ואבי שבשמים צוה עליו).

2 - רש"י ויקרא פרק כ פסוק כו

ואבדל אתכם מן העמים להיות לי - אם אתם מוצללים מהם הרי אתם שלי, ואם לאו הרי אתם של נצודננר וחזיריו. רצי אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קנה צנצר חזיר, אי אפשי ללבוש כלאים, אל יאמר אפשי, ומה אעשה ואצי שבשמים גזר עליו, תלמוד לומר ואבדל אתכם מן העמים להיות לי, שמהא הצדלתכם מהם לשמי, פורש מן העזירה ומקבל עליו עול מלכות שמים:

3 - שמונה פרקים לרמב"ם פרק ו

אמרו הפילוסופים, שהמושל בנפשו, אף על פי שיעשה המעשים המעולים - הרי הוא עושה הטובות והוא מתאוה למעשי הרעות ומשתוקק להם, והוא נפתל עם יצרו, ומתנגד במעשהו למה שיעירוהו אליו כוחו ותאוותו ותכונת נפשו, והוא עושה הטובות והוא מצטער בעשייתן. אבל המעולה - הרי הוא נמשך במעשהו אחר מה שיעירוהו אליו תאוותו ותכונתו, ויעשה הטובות והוא מתאוה ומשתוקק להן. ובהסכמה מן הפילוסופים, שהמעולה יותר טוב ויותר שלם מן המושל בנפשו. אבל, אמרו, אפשר שיעמוד המושל בנפשו במקום שהמעולה עומד בהרבה מן הדברים, ומדרגתו פחותה בהכרח, להיותו מתאוה לפועל הרע, ואף על פי שלא יפעלהו, אבל תשוקתו לו היא תכונה רעה בנפש. וכבר אמר שלמה כיוצא בזה, אמר: +משלי כא, י+ "נפש רשע איוותה רע". ואמר בשמחת המעולה במעשה הטובות, והצטער מי שאינו מעולה בעשייתן, זה המאמר: +משלי כא, טו+ "שמחה לצדיק עשות משפט, ומחתה לפועלי און". הרי זה מה שייראה מדברי התורה, המתאים למה שזכרוהו הפילוסופים.

בענין מצוות לשמה

וכאשר חקרנו אחר דברי החכמים בזה הענין, מצאנו להם, שהמתאווה לעבירות ומשתוקק להן - יותר טוב ויותר שלם מאשר לא יתאווה להן ולא יצטער בהנחתן. עד שאמרו, שכל מה שיהיה האדם יותר טוב ויותר שלם - יהיו תשוקתו לעבירות וצערו בהנחתן יותר חזקים, והביאו בזה מעשיות, ואמרו: "כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו". לא די בזה, אלא שאמרו כי שכר המושל בנפשו גדול כפי שעור צערו במושלו בנפשו, ואמרו: "לפוס צערא אגרא". ויתר על כן, שהם ציוו שיהיה האדם מושל בנפשו, והזהירו מלומר: אני בטבעי איני מתאווה לזאת העבירה, ואפילו לא אסרתה התורה, והוא אומר: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר בחלב, אי אפשי ללבוש שעטנז, אי אפשי לבוא על הערוה, אלא אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי".

ולפי המובן מפשטי שני הדברים בתחילת המחשבה, הרי שני המאמרים סותרים זה את זה. ואין הדבר כן, אלא שניהם אמת, ואין ביניהם מחלוקת כלל. וזה, שהרעות אשר הן אצל הפילוסופים רעות - הן אשר אמרו שמי שלא יתאווה להן יותר טוב ממי שיתאווה להן וימשול בנפשו מהן, והם הדברים המפורסמים אצל בני האדם כולם שהם רעות, כשפיכות דמים, וגניבה, וגזל, והונאה, והזק למי שלא הרע, וגמול רע למיטיב, וזלזול הורים, וכיוצא באלה. והן המצוות אשר יאמרו עליהן החכמים עליהם השלום: "דברים שאלמלי לא נכתבו ראויים היו לכותבן", ויקראון קצת חכמינו האחרונים אשר חלו חולי 'המדברים': 'המצוות השכליות'. ואין ספק כי הנפש אשר תתאווה לדבר מהם ותשתוקק אליו - היא נפש חסירה, וכי הנפש המעולה לא תתאווה לדבר מאלה הרעות כלל, ולא תצטער בהימנעה מהן. אבל הדברים אשר אמרו החכמים שהמושל בנפשו מהם יותר טוב ושכרו יותר גדול - הן המצוות השמיעיות, וזה נכון, כי אלמלא התורה לא היו רעות כלל, ולפיכך אמרו שצריך האדם להניח נפשו על אהבתם, ולא ישים מונעו מהם אלא התורה.

והתבונן בחכמתם, עליהם השלום, ובמה המשילו. שהוא לא אמר: לא יאמר אדם אי אפשי להרוג את הנפש, אי אפשי לגנוב, אי אפשי לכזב, אלא אפשי ומה וכו'; ואמנם הביא דברים כולם שימעיים: בשר בחלב, ולבישת שעטנז ועריות. ואלה המצוות וכיוצא בהן הן אשר יקראן ה': 'חוקותי', אמרו: "חוקים שחקקתי לך ואין לך רשות להרהר בהם, ואומות העולם משיבין עליהן, והשטן מקטרג עליהן, כגון פרה אדומה ושעיר המשתלח" וכו'. ואותן אשר קראון האחרונים 'שכליות' - ייקראו: 'מצוות', כמו שבארו החכמים.

4 - הגהות היעב"ץ שם

וכל שיצרו גדול וחזק בהן שטבעו יותר נוטה להם ועם כל זה הוא מושל בנפשו וכובשה מפני אהבת קונו הרי זה ודאי משובח יותר ושכרו גדול ביתר שאת ממי שאין טעבו מטהו לעבור עליהן ואינו מוצא צער ונזק בהמנעו וכו' מפני שהראו גבורה גדולה ועשו מלחמה חזקה עם היצר שהכריחם בודאי בכח גדול וכו' אלו ודאי ראויים לשכר עצום נפלא יתר הרבה ממי ששוקט ועושה טוב במנוחה מבלי אויב מאין שטן מסית ומדיח וכו' ואולם דרך הפילוסופים אינו דרך התורה וכו' אבל התאב לעברות המפורסמות ומניחן מפני ציווי בוראו ודאי טוב ממנו.

5 - תפארת ישראל סוף מס' קידושין

והוא על פי מה שמצאתי כתוב דבר נחמד שכשהוציא משה רבינו ע"ה את ישראל ממצרים שמעו עמים ירגזון וגו' ויתמהו מאד על זה האיש משה כי על ידו נעשו כל הגבורות והנפלאות האלו. ולכן התעורר מלך ערביי אי' וישלח צייר מובחר לצייר תמונת המנהיג הגדול הזה ולהביאו אליו. וילך הצייר ויצייר תמונתו ויביאהו לפני המלך. וישלח שוב המלך ויביא ויאסף יחדיו כל חכמי חרשים אשר לו, וישאל להם לשפוט על פי פרוצין פניו של משה כפי המצוייר לדעת תכונת טבעו ומדותיו ובמה כחו גדול. וישיבו כל החכמים יחדו אל המלך ואמרו אם נשפט על פי ציור קלסתר פניו של היש הזה המפורסם לגדול נאמר לאדונינו כי הוא רע מעללים בגאות וחמדת הממון ובשרירות הלב ובכל חסרונות שבעולם שיגנו נפש אדם המעלה, ויקצוף המלך מאד ויאמר מה זה? הכי תתעללו בי? הלא בכל אלה שמעתי מכל עבר ופינה בהפך מזה האיש הגדול! ויחרדו האנשים מאד וישיבו את המלך בשפל קול התחנה, ויתנצלו אי"ע הצייר והחכמים כל אחד בחסרון ידיעת חבירו. הצייר אמר אני ציירתי כהוגן והחכמים שגו בידיעתם, והחכמים גללו כל החסרון על הצייר שלא צייר תמונת משה כהוגן. והמלך אשר נכסף לדעת מי משניהן יצדק נסע ברכבו ובפרשיו ויבוא אל תוך מחנה ישראל, ובבואו וישא עיניו וירא את משה איש אלקים מרחוק, וימהר ויקח את הציור מתוך חצנו ויבט והנהו כתמונתו וכצלמו כאשר ציירו הצייר קולע אל השערה ולא יחטא. ויפג לבו ויפלא ויתמה עד מאוד וילך ויבוא בעצמו אל אהל איש האלקים ויכרע וישתחוה לאפיו ויספר למשה כל הדברים האלה אשר נעשו. ויאמר עוד בי אדוני איש האלקים הנני קודם ראותי פניך פני אלקים אמרתי אך אולי הצייר שגה במלאכתו לבעבור חכמי מפורסמים לבקיאים מאד בחכמת הפיזיאנאמי ואין דוגמתם, אך עתה אחרי ראותי כי תמונתך מכוונת אל הציור אשר הביא הצייר לא נותר בו נשמה רק לומר כי חכמי בגדו בי וכי חכמי אליל הם וחכמת מה להם והם אוכלי שולחני ויתעונו מאז בהבליהם. ויען משה איש אלקים ויאמר לא כן, גם הצייר גם חכמיך נפלאים הם בידיעתם וחכמתם אולם דע לך כי לולי הייתי בטבע באמת כפי ששמעת ממדותי לא טוב אנוכי מבול עץ יבש כי גם ממנו נמנעו ונחשכו כל חסרונות האדם. ואם כן הכי בעבור זה אהיה יקר בעיני אלקים ואדם אמנם כן ידידי לא אבוש לומר לך כי כל

בענין מצוות לשמה

החסרונות אשר שפטו עלי חכמיך כולם קשורים בי בטבע ואפשר עוד יותר מאשר שפטו חכמיך. ואני בכח אמי. הנה התחזקתי ורדיתי וכבשתי אותם עד אשר קניתי לי הפוכים לטבע שני, ולכן ובעבור זה יקרתי והתכבדתי בשמים ממעל ובארץ מתחת...

6 - נשיח בחקיך עמ' קפח

והאמת נלעני"ד דודאי טענותיו של היעב"ץ צדוקים הם דמילתא דמסתברא הוא דלפום צערא אגרא ולפי גודל הנסיון הוא מקבל שכר יותר. מ"מ אין סברתו מספיק לסתור דברי הרמב"ם שהרי עיקר כוונת הרמב"ם בחילוקו הוא דבמצות שכליות הגם שאף בזה הוא מקבל שכר יותר לפי מה שמצטער בשמירתו מ"מ עיקר עבודתו ותכלית הבריאה הוא לא רק למנוע מלעשות מעשים רעים אלא לשבור את יצרו ולטהר מחשבתו ולהשריש הרצון לעבור על עבירות כאלו מכל וכל. כלומר, בהתחלת העבודה הוא רק מונע ממעשה הרע הזה אבל אחר ששנה ושילש בזה נעשה לו כטבע שניה עד שמגיע למעלת החסידות שאין רצונו לעבור עליהם כלל. משא"כ בחוקים ומצות שוללי שהזהירה התורה עליהם לא היה שייך לאסרם מצד השכל אין העבודה במצות כאלו לשבור התאוה והיצר לעבור עליהם. אלא עיקר העבודה במצות בשר בחלב ולבישת שעטנז הוא למנוע ממעשה ולא לשבור את יצרו והוא מונע מלעבור רק מפני שהזהירה התורה עליו ואמר אפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי.

7 - תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז עמוד א

רבי רמי: כתיב יערף כמטר לקחי, וכתיב תזל כטל אמרתי! - אם תלמיד חכם הגון הוא - כטל, ואם לאו - עורפהו כמטר. תניא, היה רבי בנאה אומר: כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים, שנאמר +משלי ג'+ עץ חיים היא למחזיקים בה, ואומר +משלי ג'+ רפאות תהי לשרך, ואומר +משלי ח'+ כי מצאי מצא חיים. וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות, שנאמר יערף כמטר לקחי, ואין עריפה אלא הריגה, שנאמר +דברים כ"א+ וערפו שם את העגלה בנחל.

8 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד ב

רבי רמי: כתיב +תהלים נז+ כי גדל עד שמים חסדך וכתיב +תהלים קח+ כי גדל מעל שמים חסדך, הא כיצד? כאן - בעושיין לשמה, וכאן - בעושיין שלא לשמה. וכדרב יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה - בא לשמה.

9 - תלמוד בבלי מסכת נזיר דף כג עמוד א

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: +הושע יד+ כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בס ופושעים יכשלו בס? משל, לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה - וצדיקים ילכו בס, וזה שאכלו לשום אכילה גסה - ופושעים יכשלו בס. אמר ליה ר"ל: האי רשע קרית ליה? נהי דלא קא עביד מצוה מן המובחר, פסח מיהא קא עביד!

10 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ח עמוד א

והתניא: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא - הרי זה צדיק גמור

11 - תוספות מסכת פסחים דף נ עמוד ב

וכאן בעושים שלא לשמה וכדרב יהודה - תימה (דרב) גופיה אמר בפ"ב דברכות (ד' יז). כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא ואור"י דהתם מיירי כגון שלומד כדי להתייך ולקנטר ולקפח את חבריו בהלכה ואינו לומד ע"מ לעשות אבל הכא מיירי דומיא דההיא דלעיל יש שפל ונשכר דלא עביד כוליה שבתא ולא במעלי שבתא שאין מתכוון לשום רעה אלא מתוך עצלות אפ"ה גדול עד שמים חסדו.

12 - שפת אמת מסכת פסחים דף נ עמוד ב

בתוס' ד"ה וכאן הקשו דבברכות אמרינן דהעוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא לכאורה קשה דמנין להם שהקפידא שם הוא ע"י הלימוד שלא לשמה ואם לא הי' לומד כלל הי' יותר טוב דילמא אדרבה אם לא הי' לומד כלל פשיטא דנוח לו שלא נברא אלא דגם אם לומד כל שאינו לשמה נוח לו שלי"נ ואעפ"כ שפיר ראוי לו לעסוק כדי שיבוא אל לשמה וצ"ל דהתוס' מדייקי מדלא אמר כל שאינו עוסק בתורה לשמה נוח לו שלא נברא רק כל העוסק שלא לשמה א"כ נראה דהעוסק שלא לשמה גרע מאם לא הי' לומד כלל

13 - תוספות מסכת פסחים דף ח עמוד ב

שיזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור - והדתנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס היינו ככה"ג שאם לא תבוא לו אותה הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה אבל מי שאינו תוהא ומתחרט ה"ז צדיק גמור וכן משמע בריש מסכת ר"ה (דף ד.) ובפ"ק דבי"ב (דף י:).

14 - שו"ת משיב דבר חלק ב סימן מה

ודשאלנא קדמוי בא' שנוולד לו בן, ונדר להפריש דבר קצוב בכל שבוע עד ח"י שנים, ואחר שיתקבץ כל המופרש יקנה בזה הסי"ד ס"ת, והנה כאשר עברו בי שנים ומחצה ונתקבל בידו סך י"ז רוי"כ מת הילד ובא בשאלה אם עדיין מחויב להקים נדרו, ואם רשאי לשנות על קנית ספרים אחרים, וה' יאיר עיני:

וזה"ל הגהת הרמ"א יו"ד סר"כ אבל אם פירש דבריו כגון מי שנדר ואמר אם יחיה פלוני החולה כו' אז אתן כך וכך לצדקה אם מת אותו פלוני פטור מנדרו כו' וכש"כ האומר אתן סלע לצדקה כדי שיחיה בני ואם לא יחיה לא אתן אף על גב דעובד ע"מ לקבל פרס מ"מ פטור אם לא יחיה עכ"ל, ואם נפרש שלא בא הרמ"א במש"כ וכש"כ האומר כו' אלא ללמדנו שהוא כש"כ במה שפירש תנאי אם לא יחיה לא אתן, היה להרמ"א לכתוב בקצור וכש"כ אם אמר בפ"י אם לא יחיה לא אתן, ויהא קאי על מש"כ תחלה אם יחיה פלוני כו' אלא שלא כפל תנאו, וע"ז הלשון עצמו היה לו לסיים וכש"כ כשכפל תנאו, אלא אגב מלמדנו באומר כדי שיחיה בני ולא בלשון יחיה בני הוא חייב באמת לשלם נדרו אפילו מת הבר, אם לא שפירש ואמר אם לא יחיה לא אתן, אבל בלא פירש אף על גב שאמר כדי שיחיה בני מסתמא אינו עובד ע"מ לק"פ היינו אם לא יחיה ולא יקבל זה הפרס, ולא יחיה זה הבר, אלא שנותן בתקוה שבזכות /המצוה/ יחיה הבר, וכ"כ הרא"ש תענית (פ"א ס"ו) בזה"ל, ונראה דה"ה נמי אם מת החולה דכיון דקבל עליו תענית סתם ולא התנה דעתו היה אקבלה זו מתוך שקבל עליו תענית הללו תהיה מקובלת תפלתו שיתפלל על החולה ועל הצרה עכ"ל, ור"ל מש"ה אפילו לא נתקבל תפלתו, מ"מ נדרו נדר מצוה, ואינו (רוצה) דומה לתולה נדרו בדבר כהא דתנן בנדרים (דף ס"ה) קונם שאני נכנס לבית זה שהכלב רע בתוכו א"ל מת הכלב כו' ה"ז מותר, וקיי"ל ביו"ד (סי' רל"ב) שהוא כתולה נדרו בדבר וא"צ התרה אף על גב שלא התנה מ"מ הוי כאלו פירש שנודר ע"ז התנאי דשאני התם שאין בנדרו שום מצוה ורק בשביל אותו טעם נדר, מש"ה בטל הטעם בטל הנדר, משא"כ בנדר מצוה, הרי גם בל"ז הטעם איכא מצוה בנדרו, אלא שלא הגיע לעשות מצוה זו כי אם בשביל הצרה אבל אחר שהגיע למצוה זו בתקוה שיהא לתועלת שוב אין לנו לחשוב שהוא עובד ע"מ לקבל פרס היינו שיהא לתועלת ואם לא אינו חפץ בנדרו, אלא מסתמא הוא עובד בכל אופן, אם לא שאמר בפ"י אם לא יחיה הבר לא אתן או לא אתענה, ולשון הרמ"א אתן סלע זו לצדקה כדי שיחיה בני, מלמדני זה הדין מלשון הברייתא הידוע במס' ר"ה (דף ד') האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני ה"ז צדיק גמור, ומפרש בגמ' שם הא בישראל שאינו חוזר בו אפילו אם אין בנו חי, דמסתמא אינו עובד ע"מ לקבל פרס, ומפרשי עובד ע"מ לקבל פרס, היינו בתולה מעשיו בזה הפרס שמבקש, ואם לא ימלא הקדוש ברוך הוא מבוקשו אינו עושה זהו מיקרי עובד ע"מ לקבל פרס, אבל אם אפילו לא ימלא הקדוש ברוך הוא מבוקשו יעשה מיקרי שלא ע"מ לקבל פרס, ולמד הרמ"א משם דאם לא פי' ואם לא יחיה לא אתן ה"ז חייב, ואין לדחות דהברייתא מיירי באומר סלע זו לצדקה הרי כבר פירש הסלע לצדקה, מש"ה מחויב אפילו באין הבר חי, אבל אם אמר אתן סלע לצדקה ע"מ שיחיה בני ומת בנו אינו חייב לשלם נדרו, אלא"כ דהרי הגמ' מקשה שם במס' ר"ה בהא דקאמר דכורש החמיץ במה שאמר להוי מתיבה להם יום ביום די לא שלו די להוין מהקרבין לאלה שמיא ומצליין לחיי מלכא ובנוהי, וע"ז מקשה מהברייתא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני ומשני הא בעו"ג הא בישראל, ותיפוק לן בישראל ג"כ אם אמר להוי מתיבה יום ביום וגו' לחיי בנוהי, דמשמע הא אם ימותו לא יתן, מש"ה אינו צדיק, אלא ודאי סתם האומר אתן סלע לצדקה כדי שיחיה בני ה"ז ממש כמו שאומר סלע זו לצדקה, דאם נימא דאתן סלע לצדקה כדי שיחיה בני פטור, ה"ה סלע זו לצדקה כדי שיחיה בני ה"ז חוזר שהרי משמעות סלע זו לצדקה עדיין לא ניתן ליד גבאי ומכש"כ לעני, אלא הרי הוא בידו כלשון הברייתא דערכין (דף ו') האומר סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד גבאי כו', וא"כ אם משמעות בשביל שיחיה בני, דאם לא יחיה איני רוצה בנדר, אפילו מפריש הסלע מאי הוי הרי הפריש על תנאי, אלא ודאי משמעות בשביל שיחיה בני, אינו לתנאי, אלא בזכות זה אקוה שיחיה בני, אבל מ"מ אפילו אם ימות הרי נדרו קיים, ומש"ה ה"ז צדיק גמור, וממילא ה"ה באומר אתן סלע לצדקה בשביל שיחיה בני, ומש"ה מקשה שפיר, ומשני דישאל ודאי הכי הוא דלעולם מקיים נדרו, וה"ז צדיק גמור, אבל עו"ג אינו כן הרי מבואר מסוגיא דר"ה דהנודר בשביל שיחיה הבר, מחויב לקיים תנאו אפילו מת הבר:

15 - שפת אמת מסכת תענית דף ז עמוד א

בגמ' העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים, פי' שהגם שיודע שהתורה נותנת חיים לעושי אבל הוא לומד לשם התורה ואינו מכוין לטובתו אז התורה נעשית לו סם חיים כדדריש עץ חיים למחזיקים בה פי' בגוף התורה לא כדי להפיק חיים ממנה, וכן רפאות תהי' היא מצד עצמותה בהיסח דעת הלומד וכן מוצאי מצא חיים פי' כן שהוא לומד כדי למצוא דרך הש"י אז מצא חיים כמו מציאה שהיא בהיסח הדעת, ובלומד שלא לשמה רק לעשותה קרדום לחפור ולמצוא החיים אז נהפכת לו לסם מות היינו שאינה שומרת אותו ונענש ביסורים ומ"מ היא לטובה שמביאתו לשוב מדרכיו וללמוד לשמה כדהביאו התוס' לעולם ילמד אדם כו' ותי'

בענין מצוות לשמה

התוס' דחוק, וגם בלא"ה לא מסתבר שהתורה תהי' סם המות ממש רק שיש רפואה וסם מן התורה בשוּבָה ונחת ויש סם בקשוי ובעונשין בעוה"ז כדי להטיב מעשיו ותדע שהרי יערוף כמטר כו' :

16 - ענף עץ אבות פ"א מ"ג

ולכאורה יש להעיר מכאן על מ"ש בגמרא ברכות כח. ר' זירא כשהיה חלש מגירסתו היה הולך ויושב ליד בית המדרש של ר' נתן בר טובי אמר כשיהיו עוברים ושבים חכמי בית המדרש אעמוד לפניהם "ואקבל שכר" ואיך עשה כן על מנת לקבל שכר ונראה לתרץ על פי מ"ש מהר"ש פרימו שאף על פי שהעושה מצוה חיובית כסדרה צריך לעשותה שלא על מנת לקבל פרס אבל אם הוא פטור ממנה ומחייב את עצמו לעשות מצוה מותר. ותירץ בזה קושית התוס' ראש השנה ד. אהא דאמרין התם האומר סלע זו לצדקה על מנת שיחיה בני או על מנת שאזכה לחיי עולם הבא הרי זה צדיק גמור והא תנן אל תהי' כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, ולפי האמור יש לומר דמייירי שעושה צדקה יותר מחיובו כדי שיחיה בנו ובכחאי גונא שפיר דמי. ועל פי זה תירץ מרן החיד"א בספר מראית העין מה שאמרו בעבודה זרה ר' חנינא ור' יונתן היו מהלכים בדרך הגיעו לשני שבילים אחד פתוח לכניסה של עבודה זרה והשני פתוח לבית בושת של זונות אמר חכם אחד לחבירו בא ונלך בשביל הזה הפתוח לבית זונות ונכבוש את יצרנו הרע "ונקבל שכר". ואיך עשו על מנת לקבל פרס? ולפי דברי מהר"ש פרימו ניחא שכיון שאינם מחוייבים ללכת דוקא בשבית הפתוח לבית זונות והולכים בדרך ההיא כדי לכפות היצר מותר לעשות על מנת לקבל פרס. ובספרו פני דוד פרשת ראה אות לא פירש בזה מה שכתוב נתון תתן לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשיה ובכל משלח ידיך כלומר שאם לאחר נתינה ראשונה לצדקה חזר ונתן לתוספת על המצוה וזה "נתון תתן לו" מותר לעשות על מנת שבגלל הדבר הזה יתברך מהשם יתברך בכל מעשה ידיו...

מעשה שהיה אצל רבינו הגאון רבי אליהו מוויילנא שבשנת בצורת אחת לא היו אתרוגים מצויים למצות ארבעת המינים בחג הסוכות. סוחר האתרוגים יצאו מעיר ווילנא לבקש אתרוגים למצוה עד שהגיעו לערי איטליא ויבקשו ואל מצאו והכל נצטערו שישארו בחג בלי מצות ארבעת המינים והגאון שלח שליח מיוחד לחפש בכל כחו להביא אתרוג למצוה אפילו בדמים מרובים. ואחר עמל וטורח מצא השליח אצל איש אחד אתרוג כשר ומהודר להפליא והשליח העתיר עליו למוכרו והלה סירב אז גילה לו השליח שהאתרוג מיועד להגר"א מוויילנא. כששמע האיש כן אמר לשליח: בשביל כבוד הגר"א אני נותן את האתרוג חנם אין כסף, אבל בתנאי שחלקו של הגר"א בעולם הבא אצל מצות האתרוג של השנה הזאת יהיה שייך רק לי. הלשתי התחיל לחוץ על האיש לוותר על התנאי הזה והציע לו סכום עצום אבל האיש עמד בסירובו ודרש במפגיע לקיים התנאי בדלית ברירה הסכים השליח אל התנאי ולקח את האתרוג וחזר אל הגאון ומסר לידו את האתרוג. הגר"א שמח מאד על האתרוג שהוא הדר להפליא אבל השליח נפשו היתה מרה עליו בשביל התנאי הגיע ערב החג ונכנס השליח ברוב צער וסיפר לו כל המעשה בענין האתרוג והתנאי שעשה עמו הנותן שמע הגר"א וענה בפנים קורנות אני מוכן ומזומן לתת כל זכותי במצוה זו לנותן האתרוג ובלבד שאני יכול לקיים מצות ארבעת המינים בהלכה לעשות נחת רוח ליוצר הכל

17 - רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ה

תחלת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

18 - רמב"ם הלכות תשובה פרק י הלכה ה

כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה, וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה, ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

19 - שו"ת אגרות משה חלק או"ח א סימן כ

באור בחלוק פרש"י ופי' ר' יונה בעל שלא ברכו בתורה תחלה ב' דחומ"פ תשי"י. מע"כ ידידי הרב הגאון מהר"ר ישראל פורת שליט"א.

מה שהקשה כתר"ה על הר"ן נדרים דף פ"א שעל שלא ברכו בתורה תחלה הביא ממגילת סתרים של ר' יונה שזה היה משום שלא היתה התורה חשובה בעיניהם, והא גם רש"י בב"מ דף פ"ה פי' כן. נלע"ד שהם ב' פירושים ופליגי. דהא יש לפרש דמה שלא ברכו היה משום שסברו דלמוד התורה אינה מצוה מצד עצמה כשאר מצות אלא רק כדי שידעו איך לקיים המצות (ובחדושי בארתי בבאור למוד גדול שמביא לידי מעשה לתרץ סתירת דברי רש"י ב"ק מרש"י קידושין וקושית התוס'!), ולכן לא ברכו עליה כיון שהוא רק כדי שיהיה

האפשריות לקיים מצות ולא עדיף מעשית סוכה שאין מברכין כדאיתא במנחות דף מ"ב. ונעשו על זה משום שתורה היא מצוה ללומדה בעצם לא רק בשביל שמזה ידעו איך לקיים מצות אחרות והיא עוד מצוה עדיפא כדאיתא במתני' ריש פאה ותלמוד תורה כנגד כולם, ואולי העדיפות הוא רק מצד שמביא לידי מעשה ונמצאו שניהם בידו כרש"י קידושין דף מ', או גם בעצם היא עדיפא כדמוכרח לומר כן למ"ד בירושלמי שם אפי' כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה והובא בר"ש. עכ"פ זה שחשבו שלמוד התורה אינה מצוה בעצם אלא עצה וסבה לקיום מצות אחרות הוא חטא גדול שמבטל חשיבות וכבוד התורה שהוא יסוד בריאת וקיום העולם שלכן נעשו עליה. וזהו כוונת פרש"י דכיון דלא מברכי גליא דעתייהו דאינה מתנה חשובה להם פי' ענין עסק למוד התורה עצמה אלא רק קיום המצות הוא המתנה החשובה להם ולמוד התורה הוא רק עצה וסבה לקיום המצות. גם יש לפרש לפי' באור מלת חשובה שברש"י לא ענין חשיבות ומעלה אלא מלשון סברא ומחשבה שהכוונה שהם חושבין שאינה מתנה כלל מצד עצמה דהא רק אז לא יהו מברכין דאם גם הם סברו שהוא מצוה מצ"ע = מצד עצמה = אך שאינה מצוה להעדיפה משאר מצות או אף שסברו שהיא קטנה משאר מצות נמי היה להו לברך ולכן צריך לומר שהם חשבו שאינה מצוה מצ"ע כלל כדלעיל.

אבל ר' יונה לא מפרש כן, דהא אם סברו כן היו שוגגין ולא היו חייבין עונש גדול כ"כ (וטעם רש"י אולי הוא משום שלת"ח שגגות נעשו כזדונות כדאיתא בב"מ דף ל"ג ובפרט בכבוד התורה שמביא לעזיבת התורה שחמור מאד) לכן פי' דידעו שלמוד התורה היא מצוה גדולה אך מ"מ חטאו במזיד שלא למדו התורה לשמה משום שלא היתה התורה חשובה בעיניהם ללומדה מצד חשיבותה דענייני ההבל כבוד ופרנסה היו יותר חשובין בעיניהם מצד חטאם שהחשיבו ענייני ההבל יותר ולכן לא ברכו כיון שמצד חטאם הרע לא רצו ללמד מחמת המצוה. ואף שלדינא הא לכאורה היו צריכין לברך אף שלמדו שלא לשמה דהא גם שלא לשמה צריך אדם לעסוק בתורה כדאר"י אמר רב בכמה דוכתי. ונהי שלא קשה מה שלכאורה תמוה איך נתחייבו עונש ע"מ שלמדו שלא לשמה הא אדרבה גם שכר יש ללומדים אף שלא לשמה, ולא משמע שלמדו לקנטר דאם לקנטר היה זה דבר הניכר גם לחכמים ונביאים ולמה פי' שרק הקב"ה היודע עמקי הלב ידע זה, אלא משמע שרק שלא לשמה למדו אבל לא לקנטר שזה לא ניכר לבריות כוונת האדם, וא"כ איך נתחייבו עונש, דיש לומר דיסבור הר' יונה שרק מחמת שסופו לבא לשמה הוא מצוה כדמסיק שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ויפרש שהוא עיקר טעם בזה שנחשב מצוה ולכן באלו שבזמן החורבן ידע הקב"ה היודע עתידות ועמקי הלב שכ"כ היו שקועים במחשבתם הרעה שלא יבואו מזה לידי לשמה, אבל הם שלא ידעו זה הא אף שידעו שלומדים שלא לשמה היה להן לברך. אולי יש לפרש כוונת הר' יונה שלכן זלזלו בהברכה לא מצד שהם פטורין לפי מעשיהם אלא מחמת שלא היתה חשובה בעיניהם חטאו גם שלא לברך אך מצד הברכה לא היו נענשים כ"כ אם לא היה זה מצד שאינה חשובה בעיניהם ללמוד לשמה. ואולי סובר הר' יונה כדמשמע מרמב"ם פי"ג מת"ת ה"ה ובפי' מתשובה ה"ה שלא גריס ובמצות ומשמע בפי"ג מת"ת שהוא דוקא, דהא על מה שתלמוד תורה גדול ממצות מסיק לפיכך יעסוק גם שלא לשמה עיי"ש. ואף שקשה טובא דעצם הראיה מקרבנות דבלק הוא רק ממצות וגם בפסחים דף נ' ובערכין דף ט"ז ובסוטה דף כ"ב איירי במצות, ואולי גריס בתורה ובמצות שהרגילות במדות מביא לידי לשמה, ויהיה נחא הא דערכין דאיירי בעונה ובסוטה נוקים פרוש מיראה ג"כ במדות וכן נדחוק בפסחים, ועדיין לא מתורץ הא דבלק וצ"ע. עכ"פ כיון שהרמב"ם סובר כן אפשר גם הר' יונה סובר כן לכן אין לברך על מצוה שלא לשמה, וממילא אף על תורה שלא לשמה אף שלכו"ע צריך ללמד מ"מ לענין ברכה לא עדיפא משאר מצות דנימא דהמעלה בת"ת היא רק מצד שמביא לידי מעשה שעל ענין זה לא מתחייבין בברכה. ורש"י פליג על הר' יונה או משום דגריס שיעסוק גם במצות שלא לשמה וממילא צריך לברך גם כשעושה המצוה שלא לשמה וא"כ אף שלמדו שלא לשמה נמי היה להו לברך, או אף אם לא יגרוס ובמצות כהרמב"ם וא"כ יודה שא"צ לברך בעושה שלא לשמה מ"מ בת"ת שעדיפא משאר מצות סובר שצריך לברך משום שיסבור שמעלת ת"ת הוא גם בעצם. ולפרש שזלזלו בהברכה אף שהיו חייבין גם לדידהו נראה לרש"י דוחק, או שסובר שגם על שלא לשמה כזה שידוע להקב"ה שלא יבואו לידי לשמה הוא ג"כ מצוה ויש ע"ז אדרבה שכר לכן מפרש כפי' א' והכריע הר"ן כפי' הר' יונה ולא כפרש"י. ולמה שחזינן בפסחים ובהוריות דף י' שרש"י גורס במצות מה שפליג על הר' יונה הוא מטעם א' שבכל המצות יש לו לברך אף שהוא שלא לשמה וכ"כ בת"ת כטעם א' שלא גרע מכל המצות, אך כ"ש ליכא לרש"י קידושין דף מ' שמשמע שהעדיפות הוא רק מחמת ששניהם בידו שמביא גם לידי מעשה. ונמצא שיש מחלוקת לדינא באחד שעושה מצוה שלא לשמה שרש"י ורוב המפרשים יש לו לברך ולהרמב"ם אין לו לברך, והוא חדוש גדול לדינא.

ידידו, משה פיינשטיין.

20 - שו"ע הגר"ז הלכות ת"ת פ"ד ס"א בקטנטרס אחרון

אלא ודאי דבמצוה אתי שפיר שהמצוה נעשית כתקנה עכ"פ אלא שמחשבתו אינה לשם מצוה אבל בתלמוד תורה כשלומד ואינו מקיים מה שלומד הרי עליו נאמר "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי" וסד"א שראוי לו שלא ילמוד קמ"ל דאפ"ה התלמוד מביא לידי מעשה לבסוף עכ"פ שהמאור שבה מחזירו למוטב וסופו ללמוד ולקיים לשמה.

22 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד ב

תנו רבנן: יש זריז ונשכר, ויש זריז ונפסד, יש שפל ונשכר ויש שפל ונפסד. זריז ונשכר דעביד כולי שבתא, ולא עביד במעלי שבתא. זריז ונפסד - דעביד כולי שבתא, ועביד במעלי שבתא. שפל ונשכר - דלא עביד כולי שבתא. ולא עביד במעלי שבתא. שפל ונפסד - דלא עביד כולי שבתא, ועביד במעלי שבתא.

23 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ח עמוד א-ב

והתניא: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאחיה בן העולם הבא - הרי זה צדיק גמור!

24 - רש"י מסכת פסחים דף ח עמוד ב

הרי זה צדיק גמור - דכד זר, ולא אמרינן שלא לשמה עושה, אלא קיים מצות צוראו שזוהו לעשות דקה, ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה זה לעולם הבא או שיחיו בניו.

25 - נשיח בחקיך עמ' קעט

ופשוט שכוונתו הוא שרק בדבר זה הוא צדיק גמור אבל צדיק גמור ממש לא הוא כיון שלא קיים בזה מצות אהבת ה' ומש"ה אינו צדיק גמור בכל דבר. אך התוסי' שם בד"ה שיזכה משמע שהבינו דהא דקאמר בגמרא הרי זה צדיק גמור היינו לגמרי ומש"ה הקשו מהא דתנן באבות אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס כתומר דמבואר ממתניתין שאינו צדיק גמור כיון שקיים מצות צדקה בשביל הנאת עצמו. [דאילו לפרש"י לק"מ שזה בכלל הא דתנו אל תהיו כעבדים המשמשין וכו' ואעפ"כ קרינן ליה צדיק גמור בדבר זה. נמצינו למדים מפרש"י דהא דבעינן כוונה לשם מצוה דוקא אינו בדין קיום מצוה זו אלא דין כלל באהבת ה' לכך אף כשאינו מכוין לשם מצוה הוא כצדיק גמור בדבר זה שכל החסרון הוא רק במצוה כללי של אהבת ה'.]

26 - תוספות מסכת פסחים דף ח עמוד ב

שיזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור - והדתנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס היינו בכ"ה שם לא תבוא לו אותה הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה אבל מי שאינו תוהא ומתחרט ה"ז צדיק גמור וכן משמע בריש מסכת ר"ה (דף ד.) ובפ"ק דב"ב (דף י:).

27 - אהבת חסד ח"ב פרק כג בהגהה

ולכאורה הסגיא תמוה דכאן קרי לה צדיק גמור ובדף נ בפסחים אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה משמע אבל זה גופא איננה מצוה גמורה ובסוטה כב: אמרו לה אביי ורבא לתנא לא תתני "פרוש מאהבה פרוש מיראה" דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסק אדם וכו' ועיין ברש"י שם משמע דאם עושה משום שכר הוא גם כן בכלל שלא לשמה אבל כד נעין היטב ברש"י בפסחים ח. בסוף העמוד דבור המתחיל וכהאי גוונא ובעמוד ב' דבור המתחיל הרי זה וכו' נחא. דאם הוא מכון לקים המצוה ומכון גם כן לתועלת עצמו אז הוא מצוה גמורה אבל אם הוא מכון רק לתועלת עצמו בזה או בבא ולא לשם מצוה כלל אז הוא מקרי מצוה שלא לשמה וכדקימא לן בעלמא או"ח סימן ס' סעיף ד' מצוות צריכות כונה ואם לאו לא קים המצוה כדן [ואין לומר דלענין צדקה וחסד כיון שהעני מקבל הטובה לא בעינן כונה כלל ובכל גוני מקרי מצוה גמורה דאם כן יפל קשית הגמרא שם בפסחים ח. מה שמקשה וכהאי גוונא לאו מצוה היא והתניא] ומה שאמר בסוטה כב: לא תתני "פרוש מאהבה פרוש מיראה" דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסק וכו' בעל כרחך צריך לפרש דהינו היכא שהוא מכון רק לתועלת שכר או מיראת הענש ולא לשם מצוה כלל אז הוא מקרי מצוה שלא לשמה וכן היכא שהוא מכון רק שיכבדוהו בזה גם כן הוא בכלל הזה כמו שפרש רש"י בברכות כז. וכן כתבו התוספות שם דבור המתחיל העושה ונתענית ז. אלא דקשיא לי לפי מה שפרש רש"י שם בסוטה דבור המתחיל מעשה שכס דהיינו כדי שיכבדוהו עין שם אם כן הוה לה לאביי ורבא שם גם כן לומר דלא תתני "פרוש שכמי" דהוא בכלל הא דמאר רב יהודה אמר רב לעולם יעסק אדם וכו' אלא ודאי דסבירא להו לאביי ורבא דזה גרע ממצוה שלא לשמה וסותר לדברי רש"י בברכות הני"ל. אך היכא דהוא מכון למצוה והוא רוצה גם כן שיכבדוהו בודאי מצוה היא ואפשר דהוא בכלל לשמה. ואין להקשות דאם כן מה הקשה התוספות שם בפסחים הני"ל דבור המתחיל שיזכה מהא דתנן אל תהיו כעבדים וכו' יתרוצו כשמכון רק בשביל הפרס יש לומר דעדיפא מתרצי דאפילו היכא שאין מכון בעת הפעולה לשם שכר בלחוד מכל מקום כיון שלבסוף כשלא יגיע לו הפרס הוא תוהא על העבר לא מקרי מצוה. ודע דהתוספות בסוטה כב: דבור המתחיל לעולם סוברים דמה שאמרו דאם מחשב בשביל שיהיה בן עולם הבא הרי זה צדיק

בענין מצוות לשמה

גמור מכל מקום הוא בכלל מצוה שלא לשמה אבל מהתוספות דפסחים הנ"ל וכן מרש"י שם לא משמע כן וכן פשטא דלשנא ד"הרי זה צדיק גמור" לא משמע כן וכמו שכתבנו מתחילה.

28 - ספר החינוך מצוה תכד

וכמו כן בכלל האזהרה שלא לעשות מצוות ה' ברוך הוא על דרך הנסיון, כלומר שיעשה אדם מצוה לנסות אם יגמלהו ה' כצדקו, לא לאהבת האל ויראתו אותו. ואל יקשה עליך מה שאמרו זכרונם לברכה בפרק קמא דמסכת תענית [ט' ע"א], עשר תעשר [דברים י"ד, כ"ב], עשר בשביל שתתעשר, שכבר תירצוה שם ואמרו שבכל המצוות נאמר לא תנסו, חוץ מזו דמעשר, שנאמר [מלאכי ג', י'], הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו'. והטעם בזו כענין שכתוב [משלי י"ט, י"ז], מלוה ה' חונן דל, כלומר, שהודיענו האל ברוך הוא כי בפרנסנו משרתי ביתו במעשר נמצא התועלת והברכה בממונונו על כל פנים, ולא יעכב זה שום דבר חטא ועון. וטעם איסור הנסיון במצוות, מפני ששכר מצוות אינו בעולם הזה, וכמו שדרשו זכרונם לברכה בריש מסכת עבודה זרה [ג' ע"א], היום לעשותם [דברים ז', י"א], ולמחר, כלומר לעולם הבא, ליטול שכרם, וזה שאמרו זכרונם לברכה [בבא בתרא י" ע"ב], האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, תירצוה חכמים המפרשים כשגומר הנותן בלבו לתת אותה בין שיחיה או לא יחיה שאין זה מנסה את ה'.

29 - שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תמא

תו איכא טעמא אחרינא בצדקה שהרי לא הותר הנסיון במצוה מן המצוות אלא במצוות צדקה והאומר סלע זה לצדקה כדי שיחיה בני ה"ז צדקה דכתיב ובחנוני נא בזאת והמעשר היינו הצדקה וטעמא דמילתא משום תקנת העניים. ואם הנסיון שהוא אסור מן התורה דכתיב לא תנסון וכו' התירו הכתוב מפני תקנת העניים הנדר שאינו אסור אלא משום דילמא אתי לידי תקלה אינו דין שיהא מותר מפני תקנת העניים

30 - שו"ת עמק הלכה חלק ב סימן כא

ובעמדי בזה נסתפקתי במצוות יבום וחליצה מאיזה סוג הם, אם הם ממצוות שבין אדם לחבירו או מסוג מצוות שבין אדם למקום, והנה מצוות חליצה אף לשיטת הרשב"א הנ"ל דהוא מצוה, מ"מ בודאי דלא הוי בין אדם לחבירו דהרי אינו עושה טובה לשום אדם בזה שממאן ליבמה, אבל במצוות יבום כיון דמפורש בקרא להקים לאחיו שם בישראל, והיכא דאינו ראוי להקמת שם כגון באיילונית וכדומה ליכא מצוות יבום כלל כמבואר בכ"מ בש"ס, אי"כ נראה דהוי מצוה שבין אדם לחבירו וכמו שצותה התורה על צדקה, פריקה וטעינה שהם בודאי מסוג שבין אדם לחבירו כן גם מצוות יבום, או אולי כיון שאחיו מת לא שייך ע"ז בין אדם לחבירו. והדעת נוטה דהוי מסוג שבין אדם לחבירו, דהנה השערי דעה ס"י כתב לחדש דאף למאן דס"ל דמצוות צריכות כוונה ואם לא כוון לא יצא מ"מ במצוות שבין אדם לחבירו לכ"ע לא בעי כוונה כמו במצוות צדקה דקיי"ל האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני ה"ז צדיק גמור. הרי דאף דמכוון לתועלתו מ"מ הוי צדיק גמור עי"ש שהראה לשי"ס ב"מ פ"ב ע"ב גבי מלוה צריך למשכון וכו', ור"ע סבר דאפילו הכי מצוה קא עביד בהלואתו עי"ש, וא"כ כיון דאנן קיי"ל יבמות נ"ג ע"ב דיבום לא בעי כוונה ואפילו נתכוון לזנות קנה אי"כ מוכח דהוי מסוג שבין אדם לחבירו ולכך לא בעי כוונה. ועיין בתשובות ח"ס אהע"ז סי' צ' שנתעצם בזה במה דקיי"ל דיבום לא בעי כוונה וחליצה בעי כוונה, עי' חכם צבי סי' א'. ולדברינו נכון בפשיטות דשאני חליצה שהוא מצוה שבין אדם למקום ולכך בעי כוונה אבל יבום שהוא מסוג שבין אדל"ח להכי לא בעי כוונה. ובעיקר חקירה זו נראה דתליא בפלוגתא דאבא שאול וחכמים יבמות ל"ט ע"ב דאבא שאול אומר הכונס יבמתו לשם נוי וכו' כאלו פוגע בערוה. וחכמים אומרים יבמה יבוא עליה מכל מקום, ובש"ס שם אמרינן. דאבא שאול וחכמים פליגי בהאי קרא גופא דאבא שאול ס"ל דיבמה יבוא עליה למצוה ולא לשם נוי וחכמים סברי דיבמה יבוא עליה משמע מכל מקום דהיינו אף לנוי, ואין מובן דבמאי פליגי, ואמאי לא דרשו חכמים דיבוא עליה לשם מצוה כאבא שאול, ולדברינו יובן דאבא שאול סובר דיבום הוי מצוה שבין אדם למקום וממילא צריכה כוונה כשאר מצוות, ולכך דריש יבוא עליה למצוה ולא לשם נוי, אבל חכמים סבירא להו דהוי מצוה שבין אדם לחבירו וא"צ כוונה, וא"כ אי אפשר לומר יבוא עליה למצוה וע"כ דרשו יבוא עליה מכל מקום. ויש עוד להאריך בזה ואכ"מ, ולדינא כבר כתבתי.

31 - תלמוד בבלי מסכת תענית דף ט עמוד א

אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר ליה: אימא לי פסוקיך! - אמר ליה: עשר תעשר. אמר ליה: ומאי עשר תעשר? - אמר ליה: עשר בשביל שתתעשר. - אמר ליה: מנא לך? - אמר ליה: זיל נסי. - אמר ליה: ומי שרי לנסוייה להקדוש ברוך הוא? והכתיב +דברים ו'+ לא תנסו את ה'! - אמר ליה: הכי אמר רבי הושעיא: חוץ מזו, שנאמר +מלאכי ג'+ הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די, מאי עד בלי די? אמר רמי בר חמא אמר רב: עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. - אמר ליה: אי הות מטי התם להאי פסוקא - לא הוית צריכנא לך ולהושעיא רבך.

32 - שולחן ערוך יורה דעה סימן רמז סעיף ד

הצדקה דוחה את הגזירות הקשות, וברעב תציל ממות, כמו שאירע לצרפית. הגה: והיא מעשרת, ואסור לנסות הקצ"ה כי אם נדבר זה, שנאמר: ונחונני נא צואת וגו' (מלאכי ג, י). (טור מגמלא פ"ק דמעניות). וי"א דוקא נחמינת מעשר מותר לנסות הקצ"ה, אצל לא נשאר לזקה (נ"י דקך משמע מש"ס פס).

33 - פתחי תשובה יורה דעה סימן רמז ס"ק א

(א) בדבר זה - עיין בספר משנת חכמים ה"י יסוה"ת דף י"ז ע"א שכתב דהא דשרי לנסות במעות מעשר היינו אם עושה ע"מ להתעשר אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדומה אסור לנסות ע"ש. ועיין בזה בספר פרשת דרכים בדרך האתרים דרוש ג' :

34 - נפש הרב עמ' קמג

בגמרא ר"ה טז. ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם, והאחד מהם - עיון תפילה. ועיי"ש בתוס' שפירש דמייירי במתאמץ לכוון לבו ובוטח שתהא תפילתו נשמעת ומהאי טעמא היה רבנו מקפיד בנוסח של מי שברך לחולה שלא יאמרו בעבור שכל הקהל מתפללים בעבורו או בעולה לתורה שעושה מי שברך בעד קרוביו וידידיו ואומרים בעבור שפלוגי מברך אותם דזה ממש עיון תפילה, אלא יאמרו - בעבור שפלוגי נודר צדקה בעבורם דכל כה"ג נכלל בכלל מה שאמרו ר"ה ד. סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני וכו' ופעם התפלל רבנו בישיבה ביום ה' במנין שלא היה רגיל להתפלל שמה וכיבדו הגבאי בעליה והיה כ"כ שמח לראותו שמה עד שבירכו במי שברך למרות מה שהיה יום חול ובדרך כלל אין אומרים תפילות מי שברך בחול משום טרחא דצבורא. והקפיד עליו רבנו שלא יאמר בעבור שעלה לכבוד התורה [שאף זה בבחינת לא תנסו את ה', לתבוע ברכה בעבור קיום מצוות ורק במעשר מותר לנסות וכמבואר כל זה בגמרא תענית ט.]. אלא בעבור שנדר כך וכך דולר לישיבה ולא תפס הגבאי שיש לו לרבנו קפידיא בזה שלא לומר מי שברך אפי"כ אומרים בעבור שנדר, ומרוב שמחתו אמר פעם שניה מי שברך בעד אשת רבנו ומאר רבנו עוד הפעם שיאמר בעבור שנדר כך וכך לישיבה שהוא מקבל על עצמו נדר נוסף וביקש ממנו רבנו שלא יאמר עוד מי שברך אך הגבאי הזקן עדיין לא הבין קפידת רבנו בנדון ואמר פעם שלישית מי שברך בעד רמ"י הישיבה והתלמידים ואמר רבנו עוד הפעם שיאמר בעבור שנדר וכו' שהוא מקבל על עצמו נדר שלישי לישיבה.

35 - משנה מסכת אבות פרק א משנה ג

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הווי כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם :

36 - רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק א משנה ג

פרס ייקרא הגמול אשר יגמול האדם מי שאינו חייב לו בדין, אלא יעשה זה על דרך החסד וההטבה, כמי שיאמר לעבדו, או לבנו הקטן, או לאשתו: עשה כך, ואתן לך דינר או שנים. וזה הוא ההבדל בין פרס ושכר, כי השכר חייבים בו בדין. ואמר זה החסיד, שאתם לא תעבדו את ה' על תנאי שייטיב לכם ויגמלכם חסד, ותקוו לגמול ותעבדו בעבורו, אלא עבדוהו כעבדים שאינם מקווים לחסד ולא להטבה, רצה בזה: שיהיו עובדים מאהבה, כמו שבארנו בעשירי מסנהדרין. ועם זה לא פטרם מן היראה, ואמר: ועם היותכם עובדין מאהבה, אל תניחו היראה לגמרי, ויהא מורא שמים עליכם, כי כבר באה גם כן בתורה המצוה ביראה, והוא אומר: +דברים ו יג+ "את ה' אלהיך תירא". ואמרו החכמים: "עבוד מאהבה, עבוד מיראה". ואמרו: "האזהרה לא יחמיץ מצוה, והירא לא יעבור על אזהרה", כי ליראה מבוא גדול במצוות לא תעשה, וביחוד במצוות השימעות.

והיו לזה החכם שני תלמידים, שם האחד צדוק ושם האחר ביתוס, וכאשר שמעוהו שאמר זה המאמר, יצאו מלפניו, ואמר אחד מהם לשני: הנה הרב כבר באר בפירוש שאין שם שכר ולא עונש, ואין שם תקוה כלל, כי לא הבינו כוונתו עליו השלום. ונתחברו זה לזה, ופרשו מן התורה. והתקבצה לזה כת ולזה כת, יקראום החכמים צדוקין וביתוסיין. והיות שלא יכלו לקבץ קהילות לפי מה שהגיע להם מן האמונה - כי זאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים, כל שכן שלא תקבץ הנפרדים - הלכו אחר אימות הדבר אשר לא יכלו להכזיבו אצל ההמון, ולו הוציאו אותו מפיהם היו נהרגים, רצוני לומר: נוסח התורה, וצייר כל אחד מהם בלב סיעתו שהוא מאמין בנוסח התורה, וחולק על הקבלה, ושהיא קבלה בלתי נכונה. וזה כדי שיפלו מהם כל ההלכות המקובלות והגזרות והתקנות, הואיל ולא יכלו לדחות הכל, הכתוב והמקובל. ויתרחב להם גם כן הפתח לפירוש, לפי שכאשר חזר הפירוש אל בחירתו - יקל במה שירצה ויחמיר במה שירצה לפי מטרותו, הואיל ואינו מאמין בעיקר כולו, ולא ביקשו אלא דבר שיהיה נוח לקצת בני אדם. ומני אז צמחו אלה הכתות הארורות, קהילות המינים אשר ייקראו בארץ הזאת - רצוני לומר: מצרים - קראין, ושםם אצל החכמים צדוקין וביתוסיין, והם

בענין מצוות לשמה

אשר החלו להטיל דופי בקבלה, ולפרש הכתובים כפי מה שיראה לכל אדם, מבלי השמע לחכם כלל, בניגוד לאומרו יתעלה: +דברים יז יא+ "על פי התורה" וכו' "לא תסור" וכו'.

37 - ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק א משנה ג

ויהי מורא שמים עליכם - אע"פ שאתה עובד מאהבה עבוד ג"כ מיראה. שהעובד מאהבה זריז במצות עשה, והעובד מיראה נזהר ממצות לא תעשה, ונמצאת דעבודתו שלימה. וכן אמרו חז"ל, עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה, שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עבוד מיראה, שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט:

38 - תלמוד בבלי מסכת נדרים דף סב עמוד א

תניא: +דברים ל+ לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו - שלא יאמר אדם: אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנן שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא למד מאהבה וסוף הכבוד לבא, שנאמר: +משלי ז+ קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך, ואומר: +משלי ג+ דרכיה דרכי נועם, ואומר: +משלי ג+ עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. רבי אליעזר בר ר' צדוק אומר: עשה דברים לשם פעלם, ודבר בהם לשמם, אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ואל תעשם קורדום להיות עודר בו, וקל וחומר: ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קדש שנעשו כלי חול - נעקר מן העולם, המשתמש בכתרה של תורה - על אחת כמה וכמה.

39 - תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יט עמוד א

אשרי איש ירא [את] ה' - אשרי איש ולא אשרי אשה? א"ר עמרם אמר רב: אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש. ר' יהושע בן לוי אמר: אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש. במצותיו חפץ מאד - אר"א: במצותיו - ולא בשכר מצותיו. והיינו דתנן, הוא היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס.

40 - רמב"ם ריש פרק חלק

ואתה המעיין הבן ממני משל זה ואחר כך שים לבך לשמוע דברי בכל הענין הזה. נניח, שנער צעיר הוכנס אצל מחנך ללמוד התורה, וזה טובה גדולה לו בגלל מה שיגיע אליו מן השלמות אלא שהוא מחמת גילו הצעיר וחוסר דעתו לא יבין ערך אותו הטוב, ולא מה שיביא לו מן השלמות. והנה ההכרח מביא את המלמד שהוא מושלם ממנו לזרזו על הלמוד בדבר החביב עליו מחמת גילו הצעיר, ויאמר לו למד ואתן לך אגוזים או תאנים, או אתן לך חתיכת סוכר, ואז ילמד וישתדל לא לעצם הלמוד לפי שאינו יודע לזה ערך, אלא כדי להשיג אותו האוכל, ואכילת אותו המאכל אצלו יותר חשוב מן הלמוד ויותר טוב בלי ספק, ולפיכך חושב הוא את הלמוד עמל ויגיעה שהוא עמל בו כדי שישג באותו העמל אותה המטרה החביבה עליו והיא אגוז אחד או חתיכת סוכר, וכאשר גדל ונתחזק שכלו ונעשה קל בעיניו אותו הדבר שהיה מחשיבו מקודם, וחזר להעריך דברים אחרים, משדלים אותו באותו הדבר היותר חשוב בעיניו, ויאמר לו מלמדו למד ואקנה לך נעלים נאים או בגד שתארו כך, וגם אז ישתדל לא לעצם הלמוד אלא לאותו הלבוש כי אותו הבגד אצלו יותר חשוב מן הלמוד והוא תכלית הלמוד וכאשר תהיה דעתו יותר שלמה וייקל בעיניו דבר זה, משדלים אותו במה שהוא יותר מזה, ויאמר לו מלמדו למד פרשה זו או פרק זה ואתן לך דינר או שני דינרין, וגם אז ילמד וישתדל כדי לקבל אותן המעות, וקבלת המעות אצלו יותר נכבד מן הלמוד, לפי שתכלית הלמוד אצלו אז הוא קבלת המעות שהובטחו לו. וכאשר יהיה בעל הכרה יותר וייקל בעיניו גם דבר זה וידע שהוא דבר פחות ערך, משדלים אותו במה שהוא יותר חשוב מזה ואומרים לו למד כדי שתהיה רב ודיין יכבדוך בני אדם ויעמדו מפניך ויקיימו דבריך ויגדל שמך בחיך ואחר מותך כמו פלוני ופלוני, ואז ילמד וישתדל כדי להשיג אותה המעלה, ותהיה התכלית אצלו שיכבדוהו בני אדם וינשאוהו וישבחוהו, וכל זה מגונה, אלא שצריכים לכך מחמת קלות דעת האדם שעושה תכלית הלמוד דבר אחר חוץ מן הלמוד, ויאמר מדוע לומד אני את הלמוד הזה אלא כדי להשיג בו הזיה באמת, וזהו אצל חכמים שלא לשמה, כלומר שהוא מקיים את המצות ועושה אותם ולומד ומשתדל לא למען אותו הדבר עצמו אלא למען דבר אחר, והזהירונו חכמים עליו השלום מזה ואמרו לא תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם, רומזים למה שביארתי לך שלא יעשה תכלית הלמוד לא שיכבדוהו בני אדם ולא רכישת ממון, ואל יעשה תורת ה' פרנסה, ואל יהא אצלו תכלית הלמוד אלא ידיעתו בלבד, וכן אין תכלית האמת אלא לדעת שהוא אמת, והמצות אמת ולכן תכליתם קיומם. ואסור לאדם השלם שיאמר אם עשיתי אלו הטובות ונמנעתי מאלו הרעות שהזהיר ה' מהם במה יהיה גמולי, לפי שזה כמו שיאמר הנער אם למדתי מה ינתן לי ואומרים לו דבר פלוני לפי שכאשר ראינו חוסר דעתו שאינו מבין ערך הדבר הזה ומבקש לתכלית תכלית, נענה לו לפי ערך סכלותו ענה כסיל כאולתו. וכבר הזהירונו חכמים גם על זה כלומר שלא ישים האדם תכלית עבודתו וקיומו למצות איזה דבר מן הדברים, והוא מאמר החסיד השלם משיג האמת אנטגנס איש שוכו אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב על מנת

שלא לקבל פרס. ורצו בכך להאמין באמת לעצם האמת וזהו הענין שקוראין אותו עובד מאהבה. ואמרו עליהם השלום במצותיו חפץ מאד, אמר ר' אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו. וכמה גדולה ראייה זו וכמה ברורה היא, שזו ראייה ברורה על מה שהקדמנו בדבריננו. ויותר גדול מזה אמרם בלשון ספרי שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא, תלמוד לומר לאהבה את ה', כל שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. הנה נתבאר זה הענין ונתברר שהוא מטרת המצות ויסוד אמונת חכמים, ולא יתעלם ממנו אלא סכל ופתי אשר כבר השחיתוהו הזיות הדעות השגעוניות והדמיונות הגרועות. וזוהי מעלת אברהם אבינו שהיה עובד מאהבה, ואל הדרך הזו חובה לשאוף. ולפי שידעו חכמים עליהם השלום שענין זה קשה מאד ואין כל אדם יכול להשיגו, ואם ישיגנו לא יישר בעיניו בעיון ראשון ולא יראה לו שהוא דעה אמיתית, לפי שדרכו של אדם לא יעשה מעשה אלא להשיג בו תועלת או למנוע נזק, ואם לאו הרי יהיו מעשיו לבטלה, ואיך אפשר לומר לתורני עשה מעשים אלו ואל תעשם לא מיראת עונש ה' ולא לתקות גמולו, זה קשה מאד, לפי שאין כל בני אדם משיגים האמת ויהיו כמו אברהם אבינו. ולכן התירו להמון שישארו כפי דעתם לעשות הטוב לתקות הגמול, ולהתרחק מן הרעות מיראת העונש, ומעודדים אותם על כך ומחזקים מחשבתם בו, עד שישגי המשיג וידע את האמת והדרך המושלמת מה היא, כדרך שאנו עושין לנער בזמן הלמוד כפי המשל שהקדמנו, והקפידו על אנטגנס איש סוכו על שפרסם בהמון מה שפרסם ואמרו בכך חכמים הזהרו בדבריכם וכו' כמו שנבאר באבות ואין ההמון מפסידים לגמרי בהיותם מקיימים את המצות מיראת העונש ותקות השכר, אלא שאינם שלמים. אבל מוטב להם בכך כדי שתקנה להם תכונה והכשרה לקיום התורה, ויעברו אל האמת ויהיו עובדים מאהבה והוא אמרם עליהם השלום לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

41 - רמב"ם הלכות תשובה פרק י

הלכה א

אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה.

הלכה ב

העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה, ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה.